

SOMUNCU BABA GİRİFT TÜRBE BİLMECESİ VE GERÇEK NESEB-İ ÂLÎSİ

AHMET KUŞSAN

I. Bayezid (Yıldırım) dönemi velileri arasında zikredilen Somuncu Baba Şeyh Hâmid-i Velî, 14. yüzyılın ilk yarısında dünyaya gelmiş ve H. 815/M. 1412 yılının Berat Kandili'nde (19 Kasım'ı 20 Kasım'a bağlayan gece) vefat etmiştir. Mutluluğunu "Bayram Sevinci" ile ifade eden Şeyh Hâmid-i Velî, kendisine bir Kurban Bayramı arifesinde intisap eden istikbalin Hacı Bayrâm-ı Velî'si olacak Müderris Nûman'a bu sevinçle "Hacı Bayram" lakabını vermiştir. Şeyh Hâmid-i Velî'nin Hakk'a vuslatı ise onun hakiki bayramıdır. Bayrâm-ı Hakîkî'sinin 612. sene-i devriyesinde onu, rahmet ve hürmetle yâd ediyoruz.

Kaynaklarda Somuncu Baba'nın Kabri

Kaynaklara göre ömrünün son dönemini Aksaray'da geçirmiştir. Kabrinin

Aksaray'da bulunduğu, erken dönemden geç döneme kadar pek çok tabakât eserinde, Evliya Çelebi'nin *Seyahatnâme*'sinde ve tarihî belgelerde açıkça yer almaktadır. 14, 15 ve 16. yüzyılları kapsayan tabakât eserleri, bu dönemlere ait arşiv belgelerinin son derece sınırlı olması nedeniyle, birincil kaynak niteliği taşımaktadır. Dönem belgelerinin sınırlı olmasına karşın Şeyh Hâmid'in Aksaray'daki kabrine dair arşiv belgeleri de mevcuttur. Tüm bu bilinenlere rağmen kabrin yeri konusu hâlâ çözüme kavuşturulamamış bir tartışma olarak gündemdeki yerini korumaktadır. Çünkü Şeyh Hâmid-i Velî'ye ait olduğu iddia edilen bir şecere ve bu şecereye bağlanılarak yanlış yorumlanan bazı arşiv belgeleri konuyu girift bir bilmece haline dönüştürmüştür.

Türbe Bilmecesi

Malatya (Darende), Somuncu Baba Şeyh Hâmid-i Velî'nin kabrinin bulunduğu iddialarıyla öne çıkan ilk yer olarak dikkat çekmektedir. Kayseri, Bursa, Kütahya ve Kocaeli (Gebze) gibi diğer şehirler de bu iddialara sahiptir. Kayseri ve Bursa'da, Şeyh Hâmid'in hatırasına sahip çıkılarak böyle bir iddia dillendirilmekte; Kütahya ve Gebze'de ise büyük ihtimalle başka ekmekçi babalar Somuncu Baba ile karıştırılmaktadır. Bu yerlerdeki iddialarla ilgili ciddi bir yazılı dayanak bulunmamaktadır. Ancak Darende'de durum farklıdır. Çünkü burada, iddiayı desteklemek amacıyla çeşitli arşiv belgeleri kanıt olarak sunulmuş ve bu sayede iddia daha da güçlendirilmiştir.

Darende'nin elindeki en eski arşiv belgesi, 1530 tarihlidir ve bu belgede “*Hazret-i Şeyh Hamîdüddîn*” isimli bir zattan ve *Darende'deki* türbesinden bahsedilmektedir. Ayrıca, 1568 ve 1690 yıllarına ait üç ayrı belgede de aynı zât “*Şeyh Hâmid*” ismiyle anılmakta ve yine *Darende'deki* türbesine atıfta bulunmaktadır. Ancak, bu belgelerde bahsedilen kişinin *Somuncu Baba* lakabıyla tanınan *Şeyh Hâmid-i Velî* olduğuna dair herhangi bir bilgi aynı belgelerde bulunmamaktadır. Dolayısıyla, bu belgelerde adı geçen *Şeyh Hâmid'in* başka bir zât olma ihtimali göz ardı edilmemelidir.

Darende belgelerinde geçen *Şeyh Hâmid'in* kimliğine dair ilk belge, 1904 tarihlidir. Geç tarihli bu belgede *Şeyh Hâmid*, “*Hacı Bayrâm-ı Velî Hazretleri'nin mürşidi, Gavs-ı A'zam, Somuncu Baba nâmıyla müstehir Şeyh Hacı Hâmid-i Velî-i Aksarâyî Hazretleri*” şeklinde tanımlanmıştır. Bu ifade de aslında oldukça dikkat çekicidir. Çünkü Darende belgesinde bile *Şeyh Hâmid*, doğduğu yere atıfta “*Kayserî*” nisbesiyle değil, vefat ettiği yere atıfta bulunan tabakât eserlerindeki gibi “*Aksarâyî*” nisbesiyle tanıtılmaktadır.

1904 tarihli belgeden önce, *Darende'deki Şeyh Hâmid'in Somuncu Baba* olduğunu ilk kez dile getiren kişi ise, 1888 yılında vefat etmiş olan *Muhammed Salih Nihânî'dir*. *Nihânî*, kendisinden başlayarak *Somuncu Baba'ya* ve ondan da *Hazret-i Muhammed'e* ulaşan bir şecere şiiri kaleme

almıştır. Kısacası *Darende Kolu'nun Somuncu Baba'nın* torunları olduğu ilk kez bu şiirle iddia edilmiş ve *Somuncu Baba* da ilk kez bu şiirde seyyid olarak tanıtılmıştır. Yani *Somuncu Baba* ile ilgili girift bilmeceler de böylelikle başlamıştır.

Darendeli Muhammed Sâlih Nihânî'nin Şecere Yanılgısı

Şecere yanılgısı *Nihânî'nin* şiiriyle başlamış olsa da bu şiirden sonra *Darende'de* iki şecere şiiri daha yazılmıştır. Bunlardan biri *Nihânî'nin* oğlu Müslüm Penâhî'ye, diğeri ise *Osman Hulûsî Efendi'ye* aittir. Bu şiirlerde zikredilen isimler, aralarında küçük farklılıklar bulunsada genel itibarıyla birbirine uyum sağlamaktadır. Ancak *Nihânî ile Penâhî'nin* şiirlerindeki isim farklılıkları, dikkate değer bir noktayı ortaya koymaktadır. Baba ile oğulun şiirlerinde yer alan isimlerdeki ufak farklılıklar, şecere iddiasının o dönemde henüz yeni şekillenmeye başladığının önemli bir göstergesi olarak değerlendirilmelidir. Bu farklılıklar, aile geleneği ve soy araştırmalarının o dönemki belirsizliklerini yansıtmakta, iddianın henüz tam anlamıyla oturmadığını işaret etmektedir.

Bu şiirler dışında, aynı isimlerin eski yazıyla yazıldığı bir şecere tomarı da mevcuttur. Tarihi belirsiz bu belgeye, seyyid ve şeriflerin soy kütüklerini muhafaza eden nikâbet müessesesi kayıtları arasında rastlanılmamış olmasına rağmen belge muhafaza edilerek *Şeyh Hâmid'in ve Darende Kolu'nun* seyyidliğinin ispat edildiği bir belge olarak sergilenmektedir. *Somuncu Baba* konusunda oluşan girift bilmecelerin temelinde, Darende'de yaklaşık 140-150 yıl önce yapılan bu şecere yanılgısı yatmaktadır. Peki, *Nihânî* bu hataya nasıl düşmüş olabilir?

Anlaşılan ailesinin elinde bulunan 1574 tarihli seyyidlik beratı ve aile geleneği nedeniyle *Nihânî*, seyyid olduklarını biliyor ve her insanın doğasında olan soyunu araştırma merakıyla atalarını daha derinlemesine tanımak istiyordu. Bu doğrultuda ilk adım olarak, *Darende'de* türbesi bulunan ve belgelerde ismi geçen atası *Seyyid Şeyh Hâmid'i* araştırmaya yöneldi. Bu amaçla tabakât eserlerine başvurarak, “*Hâmid*” ismini taşıyan şeyhleri inceledi. Araştırması sırasında karşısına çıkan en ünlü isim olan *Somuncu Baba Şeyh Hâmid-i*

Velî'nin, seyyid olup olmadığını dahi sorgulamadan, sadece isim benzerliği ve şöhretine dayanarak atası *Seyyid Şeyh Hâmid* olduğuna inandı.

Bu inançla dedesi zannettiği *Somuncu Baba'nın* hayatında, kendisinin de bilmeyi arzuladığı seyyidlik şeceresini bulma arayışına girdi ve henüz yeni tanımaya başladığı bu meşhur veli hakkında yeterli bilgiye sahip olmadığı için de onun Şam'da icazet aldığı *Tayfûriyye Silsilesi'ni* yanlışlıkla neseb şeceresi zannetti. Nihayetinde kendi nazarında aradığını bulmuş, merakını gidermiş ve seyyidliğini *Hazret-i Muhammed'e* ulaştıran bir isimler silsilesine kavuşmuştu. Bu silsileyi bulmanın verdiği heyecanla, bildiği dedeleri ile dedesi zannettiği bu isimler silsilesine de muhabbet dolu bir şiir yazdı. İlk hata yapılmıştı ve bu hata, ne yazık ki nice hataların yapılmasına sebep olacaktı.

Somuncu Baba Şeyh Hâmid-i Velî konusunda yapılan hataların temel sorumlusu olarak *Muhammed Salih Nihânî* görünse de asıl sorumlular, bu hatayı, yaptıkları kontrolsüz ve titizlikten uzak çalışmalarla daha da güçlendiren bazı akademisyenlerdir. Çünkü yaptıkları akademik çalışmalar, söz konusu yanlış bilgilerin sağlam temellere dayandığı izlenimini yaratmış ve bu yanlış, zamanla bu çalışmalardan yararlanan diğer araştırmacılar aracılığıyla ülke genelinde yayılmıştır. Nihayetinde de *Darende'de Somuncu Baba* etrafında şekillenen güçlü bir inanç turizmi gelişmiş ve bu turizm, yerel halkın da bu yanlış anlatıya daha sıkı sarılmasına sebep olmuştur.

Kısacası *Darende'de* neseb şeceresi olarak zikredilen isimler, *Tayfûriyye Silsilesinin* bozulmuş bir versiyonudur. Bu noktada “*Tayfûriyye Silsilesi aynı zamanda bir şecere olarak değerlendirilebilir mi?*” sorusu da akla gelebilir. Ancak bu da mümkün değildir! Çünkü *Şeyh Hâmid'in* dedesi ve onun da babasının isimleri tarafımızca tarihî kaynaklardan tespit edilmiştir.

Hırka Silsilesinden Neseb-i Âlîsine

Somuncu Baba Şeyh Hâmid-i Velî'nin babasının, kaynaklarda *Şemsüddîn Mûsâ el-Kayserî* olarak geçtiği bilinmektedir. Tarafımızca tespit edilen ise, dedesinin *Şeyh Yûsuf İzzeddîn el-Kayserî*, onun babasının ise

Şeyh Şemsüddîn Mûsâ et-Tebrîzî olduğudur. *Şeyh Hâmid'in* oğlu *İzzeddîn Yûsuf Hakîkî*, *dîvânında* “*Zikr-i İsnâd-ı Zîyyü Hırka-ı Mâ*” başlıklı bir Farsça şiir kaleme almıştır. Bu şiirde, *Hazret-i Muhammed'den* başlayıp kendisine kadar gelen icazet silsilesindeki isimleri sıralamaktadır. Ancak *Hakîkî*, bu isimleri şiirinde lakaplarıyla zikrettiği için bazı isimler bugüne dek araştırmacıların dikkatinden kaçmıştır. Eğer icazet (hırka) silsilesinde zikredilen bu isimler zamanında doğru şekilde açıklığa kavuşturulmuş olsaydı, *Nihani* ile başlayan şecere yanlışlığı daha erkenden tespit edilebilirdi. Hırka şiirinde konumuzla ilgili olan kısım, *Hakîkî'nin* “*Şeyh-i Ekber*” lakabıyla *Muhyiddîn İbnü'l-Arabî'yi* zikrettiği beyitten sonraki beyittir. Çünkü bu beyitte Hakîkî, ecdadından bahsettiğini ifade etmektedir:

“*Hem zi ecdâd-ı men zi şemsü'd-dîn
‘izz-i dîn şems-i dîn şeh-i fuzalâ.*”

Bu zamana kadar bu beyit yalnızca tek bir ismi, yani *Şeyh Hâmid'in* babası *Şemsüddîn Mûsâ'yı* işaret ettiği şeklinde yorumlanmıştır. Ancak bu yorum doğru olamaz! Çünkü Hakîkî, şiirinde babası *Şeyh Hâmid'in* ismini de bir sonraki beyitte açıkça zikretmektedir. Bu durum, *Şeyh Hâmid'in* (ö. 1412) babası *Şemsüddîn Mûsâ'nın*, *İbnü'l-Arabî'den* (ö. 1240) hırka giymiş olması anlamına gelir ki, bu kronolojik açıdan mümkün değildir. Dolayısıyla, beyitte birden fazla ismin zikredilmiş olması gerektiği sonucuna varılmalıdır. Bu noktada, beyitteki isimlerin doğru bir şekilde tespit edilebilmesi için silsilenin hangi tarikâta ait olduğunun belirlenmesi gerekmektedir. Bu bağlamda, Hakîkî'nin bu beyitten önce sıraladığı isimlerin ortaya çıkarılması, silsilenin izini sürmemizi sağlayacak önemli bir adım olacaktır.

Hakîkî bu beyte kadar *Hazret-i Muhammed'den* başlayıp *İbnü'l-Arabî'ye* ulaşan isimleri sıralamıştır. Sıralanan bu isimler, Ebheriyye tarikâtı silsilesindeki şeyhlerdir. Nitekim kaynaklarda *Şeyh Hâmid'in* babası *Şemsüddîn Mûsâ'nın* da bir Ebheriyye şeyhi olduğu açıkça belirtilmektedir. Bu durumda, *Şeyh Hâmid'e* doğrudan atfedilen bir Ebheriyye silsilesinin bulunması, Hakîkî'nin ecdadından bahsettiği beyitteki isimleri bulmamıza katkı sağlayacaktır. Aradığımız

silsile, Harîrîzâde'nin "*Tibyânü vesâ'ili'l-hakâ'ik*" adlı eserinde mevcuttur.

Harîrîzâde'nin sıraladığı Ebheriyye silsilesi ile Hakîkî'nin sıraladığı silsileyi karşılaştırdığımızda, aralarındaki tek farkın, Harîrîzâde'nin silsilesinde, İbnü'l-Arabî yerine Sadrüddîn Konevî'nin yer alması olduğu görülmektedir. Ancak bu fark kayda değer değildir, çünkü Sadrüddîn-i Konevî, İbnü'l-Arabî'nin üvey oğlu ve halifesidir. Dolayısıyla bu iki isim, birbirlerinin yerine kullanılabilir nitelikte olup, manevi irtibat ve devamlılık açısından herhangi bir kopukluğa yol açmamaktadır.

Bu iki silsilede esas dikkat edilmesi gereken nokta, İbnü'l-Arabî'den veya Konevî'den sonraki kısımdır. Çünkü Hakîkî'nin sıraladığı silsilede ecdadından bahsettiği beyte denk gelen yerde, Harîrîzâde, nisbeleriyle birlikte açıkça üç isim zikretmektedir. Belki Harîrîzâde (ö.1882) bile Şemsüddîn Mûsâ el-Kayserî haricinde zikrettiği iki ismin Şeyh Hâmid'in ecdadı olduğunu bilmiyordu. Hakîkî'nin ecdat beytine denk gelen yerde Harîrîzâde'nin zikrettiği isimler **Şemsüddîn** Mûsâ et-Tebrîzî, Yûsuf **İzzeddîn** el-Kayserî ve **Şemsüddîn** Mûsâ el-Kayserî'dir. Hakîkî, bu isimlerin koyu renkle belirtmiş olduğumuz kısımlarını şiirine almıştır. Burada Şeyh Hâmid'in oğlu ile dedesinin, babası ile dedesinin babasının isimlerinin aynı olması, aile içindeki isim verme geleneğine işaret ettiği gibi, akrabalık ilişkilerini ortaya koymada da dikkat çekici bir unsur olarak öne çıkmaktadır.

Seyyidlik Bilmecesi

Kaynaklarda Somuncu Baba Şeyh Hâmid-i Velî'nin seyyid olduğuna dair bir bilgiye rastlanmamaktadır. Onun seyyidliğinden ilk kez söz edilmesi, Darende Kolu'nun Şeyh Hâmid'in torunları oldukları iddiası ile ortaya çıkmıştır. Onun seyyidliği tarihi kayıtlara değil, Nihânî'nin yanılığısı sonrası şekillenmiş bir inanca dayanmaktadır. Aslında Şeyh Hâmid'in seyyidliği ile ilgili bakacağımız ilk kaynak, oğlu Yûsuf Hakîkî'nin eserleri olmalıdır. Hakîkî eserlerinde Hazret-i Muhammed'e övgü dolu şiirler yazdığı halde, bu şiirlerden hiçbirinde, onun soyundan geldiklerine dair bir ima bile kullanmamıştır.

Hırka (icazet) şiirinde dahi Hakîkî, silsilenin en başında Hazret-i Muhammed'i

zikrederken onun ile olan herhangi bir soy bağına değinmemiştir. Oysa aynı şiirde, ecdadından olduğunu söylediği üç ismi de zikretmiştir. Hakîkî'nin, sıraladığı isimlerden sonra ecdadından olduğunu söyleyerek üç isim sayması, o üç isimden evvel saydıklarının esasında onun ecdadı olmadığının da bir göstergesidir. Ayrıca Hakîkî, babasına yazdığı "*Kâfiyetü'l-hâ terci' der-medh-i sutânî'l-meşâyih hazret-i şeyh hâmidî'd-dîn kaddesa'llâhü sırâhu*" başlıklı methiyede, onu çeşitli övgü dolu ifadelerle anmış olmasına rağmen, bu övgüler arasında onun seyyidliğine dair hiçbir vurguya yer vermemiştir. Şeyh Hâmid'in seyyid olmadığına dair bir diğer kanıt da onun ile birlikte ailesinden gelen hiçbir ferdin isimlerinin başında "seyyid" ibaresinin kullanılmamış olmasıdır.

Örneğin kendisi, babası Şemsüddîn Mûsâ, dedesi Yûsuf İzzeddîn el-Kayserî, dedesinin babası Şemsüddîn Mûsâ et-Tebrîzî, oğlu Yûsuf Hakîkî ve Hakîkî'nin oğulları Sâfiyüddîn ile Evhadüddîn hatta Evhadüddîn'in oğlu Ekmelüddîn ve onun da torunları "seyyid" unvanını taşımamışlardır. Yani Aksaray'daki şecereye göre, Şeyh Hâmid'e yakın dönemlerdeki bu isimlerde "seyyid" ibaresi kullanılmamıştır. Sonraki dönemlerde bu unvanın kullanılmaya başlandığı görülse de bu kullanım muhtemelen Hazret-i Muhammed'in soyundan geldiklerinin bir işareti olarak değil, temiz ve soylu bir aileden geldiklerini göstermek amacıyla tercih edilmiştir ya da sonraki torunlarda anneden gelen bir seyyidlik söz konusu olabilir.

Kısacası Şeyh Hâmid ve ailesi seyyid değildir; o, Tebriz'den Anadolu'ya göç etmiş bir Türk ailesine mensuptur. Dolayısıyla, Darende'de 1574 tarihinde seyyidlik beratı verilen zatların atası olan Seyyid Şeyh Hâmid, Somuncu Baba olarak bilinen Şeyh Hâmid-i Velî ile aynı kişi değildir. **Aynı Dönemde İki Şems-i Tebrîzî: Mevlânâ'nın Şems'i ile Şeyh Hâmid-i Velî'nin Büyük Dedesi** Şeyh Şemsüddîn Mûsâ et-Tebrîzî, Hakîkî'ye göre İbnü'l-Arabî'nin, Harîrîzâde'ye göre ise Sadreddîn-i Konevî'nin halifesidir. Her iki müellifin bu isimlerden önce zikrettiği zât ise, Evhadüddîn-i Kirmânî (Şeyh Hâmid Kirmânî)'dir.

Şeyh Hâmid'in bu dedesinin İbnü'l-Arabî'nin mi yoksa Konevî'nin mi halifesi olduğunun şu

aşamada belirleyici bir önemi olmadığını daha önce vurgulamıştık.

Belki her ikisinden de icazet almıştır. Burada asıl dikkat çekici olan nokta, Şeyh Şemsüddîn Mûsâ et-Tebrîzî'nin, icazetini bu büyük Ekberîyye şeyhlerinden birinden almasına rağmen, Ekberîyye tarikatını değil de Ebherîyye yolunu devam ettirmiş olmasıdır. Nitekim torunu olan Şemsüddîn Mûsâ el-Kayserî, yani Şeyh Hâmid'in babası, kaynaklarda Ebherîyye şeyhi olarak bilinir. Bu durum bize şu soruyu düşündürmektedir: Acaba Şeyh Şemsüddîn Mûsâ et-Tebrîzî, bir Ebherîyye şeyhi olan Evhâdüddîn-i Kirmânî'nin de halifesi miydi? Bu nedenle mi icazetini Ekberîyye'den almasına rağmen, Ebherîyye yolunu sürdürmüştü?

Kirmânî ile İbnü'l-Arabî'nin görüştüğü kaynaklarda belirtilmektedir. Bu iki büyük şeyhin sohbetleri, tasavvuf tarihinin önemli buluşmaları arasında yer almaktadır. Şimdi akla gelen önemli bir soru şudur: Acaba Şeyh Şemsüddîn Mûsâ et-Tebrîzî, bu sohbetler sırasında onların yanında mıydı? Kanaatimizce Şemsüddîn Mûsâ et-Tebrîzî, yalnızca Ekberîyye şeyhlerinin değil, aynı zamanda Kirmânî'nin de halifelerindendir. Bu çıkarım, Kirmânî'nin Şeyh Hâmid'in ailesi üzerinde

önemli bir etkisinin bulunmasından kaynaklanmaktadır.

Ailenin, tasavvuf yolunda Ebherîyye tarikatını devam ettirmesi, Kirmânî ile derin bir tanışıklığın ve güçlü bir şeyh-mürîd ilişkisi olduğunun göstergesidir. Bu bağlamda, Kirmânî'nin gerçek adının Hâmid, künyesinin ise Ebû Hâmid olması ile Somuncu Baba'nın da aynı isim ve künye ile tanınması son derece dikkat çekicidir. Hakîkî'nin, oğullarından birine Evhâdüddîn adını vermesi, ailedeki bu manevi ilişkinin ne denli güçlü ve derin olduğunu gösteren başka bir örnektir. Ayrıca Hakîkî'nin, Kirmânî'nin mürîdi olan Ahî Evran'ın "*Metaliu'l-İman*" adlı eserini tercüme etmesi de bu bağlantının bir başka delili olarak kabul edilmelidir.

Buraya kadar ifade ettiklerimiz, Şemsüddîn Mûsâ et-Tebrîzî'nin tasavvufî hayatıyla ilgilidir. Ancak onun tarihçe-i hayatına dair de bazı yorumlar yapmak gerekmektedir. Ne var ki, bu konuda araştırma yapmak oldukça güçtür. Bu güçlüğün temel sebebi ise, Şemsüddîn Mûsâ et-Tebrîzî'nin Mevlânâ'nın sohbet şeyhi Şemsüddîn Muhammed-i Tebrîzî (Şems) ile aynı dönemde yaşamış olmasıdır. Kanaatimizce, bu iki şeyhin hayatları, lakapları ve künyelerinin benzerliği nedeniyle, kaynaklarda tek bir kişinin yani

Şemsüddîn Muhammed-i Tebrîzî'nin kimliği altında sehven birleştirilmiş; böylece Şemsüddîn Mûsâ et-Tebrîzî'nin ismi de zamanla unutulmuştur.

Şemsüddîn Mûsâ et-Tebrîzî, Mevlânâ'nın Şems'i Olabilir mi?

Şemsüddîn Mûsâ et-Tebrîzî ile Şems'in aynı kişi olma ihtimali elbette değerlendirilebilir ancak kanaatimizce bu ihtimal oldukça düşüktür. Bu durumu netleştirebilmek ve Şemsüddîn Mûsâ et-Tebrîzî'nin hayatını daha ayrıntılı olarak aydınlatabilmek için, öncelikle Şems'in hayatını detaylı bir şekilde incelemek gerekir. Her iki şahsiyetin tasavvufi yollarını ve etkilerini karşılaştırarak yapacağımız inceleme, daha sağlam bir sonuca ulaşmamıza olanak tanıyacaktır. Kaynaklarda ümmî şeyh Ebûbekir Selebâf'ın, Şems'in şeyhi olduğu belirtilse de “*Makâlât*” adlı eserinde Şems, Selebâf'ın kendisine hırka giydirmedigini ve bu nedenle onun halifesi olmadığını açıkça ifade etmektedir. Şems, hırka giymeyi sohbetle özdeşleştirir ve Mevlânâ ile gerçek hayatta, Hazret-i Muhammed ile ise rüyada sohbet ettiğini belirterek kendisini bir nevi üveysi-meşrep olarak tanımlamaktadır.

Eserinde Şems bu isimler haricinde sohbet ettiği, kendisine şeyhlik yapan başka bir isimden de bahsetmemiştir. Yetkin kalemlere sahip araştırmacılar, Şems'in kalender-meşrep bir sûfî olduğunu kabul etmekle birlikte, diğer Kalenderîler gibi marjinal davranışlar sergilemediğini vurgulamakta ve bu sebeple onun için “melâmetî” tanımının daha uygun olduğunu belirtmektedirler. Şems'in kalenderî-melâmî kişiliğine rağmen Abdurrahman-ı Câmî, onun Baba Kemâl-i Cendî ve Muhammed Rûkneddîn-i Sücâsî'nin müridi olduğunu belirtir. İran şairleri hakkındaki tezkiresiyle meşhur olan Türk asıllı müellif Devletşah, Şems'in tasavvufi silsilesini Sücâsî aracılığıyla Sühreverdî ve Ahmed el-Gazzâlî'ye; Kemâleddin Hüseyin Hârizmî ise Cendî aracılığıyla Necmeddîn-i Kübrâ'ya dayandırır. Burada Şeyh İbrâhim Zâhid-i Geylânî (Gılânî)'den de bahsetmek yerinde olacaktır.

İbrâhim Zâhid'in tarikat silsilesinde de yukarıda bahsettiğimiz Sücâsî ve Sühreverdî bulunur. Ancak bazı kaynaklarda İbrâhim

Zâhid, Mevlânâ ile de irtibatlandırmaya çalışılmıştır. İbrâhim Zâhid'in müridlerinden olduğu anlaşılan Tâceddin Ali Erdebîlî, onun tarikat silsilesini Şems-i Tebrîzî, Sücâsî, Ebherî ve Sühreverdî aracılığıyla Ahmed el-Gazzâlî'ye kadar ulaştırır. Nev'îzâde Atâî, Cemâleddin Hulvî ve Sarı Abdullah Efendi de Şems-i Tebrîzî'yi bu silsileye dâhil ederler. Bu bilgiler tarihsel olarak mümkün görünmekle birlikte, rind-meşrep bir sûfî olan Şems'in zühd ve takvâ yolunu izleyen Sücâsî'nin halifesi ve İbrâhim Zâhid'in de şeyhi olması, düşük bir ihtimaldir. Zaten “*Makâlât*” adlı eserinde Şems ne Cendî ne de Sücâsî'nin adını anmamıştır; sadece Selebâf'tan bahsetmiştir. Bu nedenle, Şems'in bu iki sûfîye mürid olduğu iddiası araştırmacılar tarafından hep şüpheyile karşılanmıştır.

Bununla birlikte, Şems'in gezgin bir derviş olduğu göz önünde bulundurularak bu iki sûfîyle tanışıp sohbet etmiş olma ihtimali de mümkün görülmüştür. Anlaşılan müellifler Şemsüddîn-i Tebrîzîleri karıştırmış olmalılar. Kanaatimizce Sücâsî'nin halifeleri arasında sayılan, silsilesinin Sücâsî aracılığıyla Ahmed el-Gazzâlî'ye kadar ulaştığı söylenen Şems-i Tebrîzî, aslında Somuncu Baba Şeyh Hâmid-i Velî'nin büyük dedesi olan Şemsüddîn Mûsâ et-Tebrîzî'dir. Bu kanaatimizi oluşturan en önemli sebep, Mevlânâ'nın Şems'inin bu silsileye uzak görünmesine karşın, Şems-i Tebrîzî'den Ahmed-i Gazzâlî'ye uzanan bu zincirin, Hakîkî tarafından hırka (icazet) şiirinde zikredilmiş olmasıdır. Bu durum, Şems-i Tebrîzîlerin karıştırıldığı ihtimalini kuvvetlendirmektedir.

Şunu da belirtmek gerekir; kaynaklarda Şems'in babası hakkında da iki farklı rivayet bulunmaktadır. Bir rivayete göre babası, Horasan'ın Bezer vilayetinden ticaret maksadıyla Tebriz'e gelip yerleşen Ali bin Melikdâd isimli bir kumaş tüccarıdır. Diğer bir rivayete göre ise, İsmâîlî dâîsi ve Hasan Sabbâh'ın halefi olan Kiyâ Büzürgümmîd'in neslinden gelen, Alamut valiliği yapmış Hâvend Celâleddin Nev Müselman'dır. Bu iki isimden birinin, Şems ile karıştırılmış olan Şemsüddîn Mûsâ et-Tebrîzî'nin babası olabileceği göz ardı edilmemelidir. Kanaatimizce, Horasan-Bezer'den Tebriz'e gelip yerleşen Ali bin Melikdâd isimli kumaş tüccarının, Şemsüddîn Mûsâ Tebrîzî'nin babası olma ihtimali yüksektir. Bunun en büyük göstergesi, Şeyh Hâmid'in ailesinin kökeninin Türkistan'dan geldiğinin bilinmesi ve

Aksaray'da Şeyh Yûsuf İzzeddîn el-Kayserî'nin Yûsuf-i Horâsânî olarak anılmasıdır.

Bu durumda, Celâleddîn III. Hasan Nev Müselman da Şems'in babası olmalıdır. Devletşâh da Şems'in babası için bu görüşü desteklemektedir. Ayrıca, kaynaklarda "Kâmil-i Tebrîzî" olarak bilinen Şems ile aynı dönemde yaşamış başka bir Kâmil-i Tebrîzî'nin de var olduğuna dair bilgiler yer almaktadır. Bu ikinci Kâmil-i Tebrîzî'nin de Şemsüddîn Mûsâ et-Tebrîzî olma ihtimali göz önünde bulundurulmalıdır. Mevlânâ'nın Şems'inin hayatı, aynı dönemde yaşamış "Şemsüddîn" lakaplı iki farklı Tebrizli sûfinin varlığı göz önünde bulundurulurken yeniden incelenirse, Şemsüddîn Mûsâ et-Tebrîzî'nin kimliği ve etkisi hakkında da önemli yeni bilgilere ulaşılabilir. Bu inceleme sırasında her iki Şems-i Tebrîzî'nin Kirmânî, İbnü'l-Arabî ve Konevî ile görüştüğü de unutulmamalıdır.

Makâm-ı Şems-i Tebrîzî ve Hoy

Oğlu İzzeddîn Yûsuf Hakîkî, hırka (icazet) şiirinde, silsileleri olarak Ebheriyye şeyhlerinin isimlerini sıralamış olsa da Şeyh Hâmid'in Safeviyye icazeti onun Ebheriyye ve Tayfuriyye (Bistâmiyye) icazetlerinden daha yaygın olarak bilinmektedir. Şeyh Hâmid'in Safeviyye'den hangi şeyhten icazet aldığı konusunda çeşitli görüşler vardır. "*Semerâtü'l-Fu'âd*" adlı eserde, Şeyh Hâmid'in icazet almasından kısa bir süre sonra Erdebil'deki şeyhinin vefat ettiği belirtilmektedir. Müderris Nûman (Hacı Bayrâm-ı Velî)'in da 1392 yılında müderrisliği bırakarak Şeyh Hâmid'e intisap ettiği bilindiği için, Şeyh Hâmid'in Safeviyye tarikatından icazetini bu tarihten sonra almış olma ihtimali bulunmamaktadır. Bu durumda Şeyh Hâmid'in Erdebil'deki mürşidi, Şeyh Safiüddîn (ö. 1334)'in oğlu Sadrüddîn-i Erdebilî (ö. 1392)'dir. "*Semerâtü'l-Fu'âd*"da, Şeyh Hâmid'in Şeyh Erdebilî'den icazet alması menkıbevî bir üslupla anlatılır.

Burada şeyhinin adı Hacı Ali olarak verilmişse de, biz bunu düzeltilmiş şekliyle Şeyh Sadrüddîn olarak aktaralım. Rivayete göre, Şeyh Sadrüddîn-i Erdebilî, Hoy'da "Makâm-ı Şems-i Tebrîzî" adıyla bilinen mesire yerinde bir zikir meclisi düzenlemiştir. Bu zikir meclisi üç gün sürmüş ve bu süreçte birçok derviş cezbe hâline kapılmıştır. Zikir meclisinin

sonunda namaz kılınmış ve kelime-i tevhid ile meclis sona erdirilmiştir. Zikir sırasında vecd hâlinde kalan birinin olup olmadığını soran Şeyh Sadrüddîn, dervişlerin Şeyh Hâmid'i bir köşede vecd hâlinde bulmasından sonra, onu halvethaneye almış, halvete sokmuş ve bu sürecin sonunda icazetini vererek Şeyh Hâmid'i Acem diyarından Anadolu'ya halife olarak göndermiştir.

Safeviyye tarikatı şeyhlerinin merkez dergâhı Erdebil'de bulunmakla birlikte, civarda da dergâhlarının yer aldığı bilinmektedir. Hoy'da da bir dergâhları vardır. Burada bulunan Makâm-ı Şems-i Tebrîzî adlı mesire alanı, bugün Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî'nin sohbet şeyhi olan Şems'e nispet edilmektedir ve Şems Minaresi'nin yanında ona izafe edilen bir türbe de bulunmaktadır. Ancak, daha önce bahsettiğimiz doğrultuda Şems-i Tebrîzîlerin karıştırılmasından kaynaklanan belirsizlikler dikkate alındığında, bu mesire alanının vaktiyle aslında Şemsüddîn Mûsâ et-Tebrîzî'ye nispet edilmiş olabileceği ihtimalini söyleyebiliriz. Sadrüddîn-i Erdebilî'nin bu alanı zikir yeri olarak seçmesinin sebebi, muhtemelen, Şemsüddîn Mûsâ et-Tebrîzî'nin, tarikatlarının pîrlerinden olan İbrâhim Zâhid'i yetiştirmiş olmasıdır.

Bu durumda silsilelerinde bulunan Şemsüddîn Mûsâ et-Tebrîzî'nin Erdebil tekkesi şeyhleri tarafından "pîr" olarak kabul edilmekte olduğu ve teberrük amacıyla türbesi yakınlarında zikir meclislerinin kurulduğu da düşünülmelidir. Bu bağlamda, Hoy'daki Şems Minaresi'nin Şemsüddîn Mûsâ et-Tebrîzî'ye ait bir zaviyeye işaret ettiği ve türbenin de ona ait olduğu sonucuna varıyoruz. Zira Şems ile Erdebil tekkesi arasında, Tebriz dışında bir bağlantı kurulamamaktadır. Dolayısıyla Hoy'daki bu türbenin, kaynaklarda karıştırıldığını düşündüğümüz ikinci bir Şems-i Tebrîzî'ye yani Şemsüddîn Mûsâ et-Tebrîzî'ye ait olma ihtimali oldukça yüksektir. Bu durumu destekleyen en önemli nokta, Safeviyye şeyhlerinin Hoy'daki bu alanı özellikle önemsemesidir. Kısacası Şeyh Hâmid'in vecd hâlinde kaldığı yer, büyük ihtimalle büyük dedesinin mekânı; zaviyesinin ve türbesinin bulunduğu Makâm-ı Şems-i Tebrîzî'dir.

Şeyh Hâmid'in dedesi Yûsuf İzzeddîn el-Kayserî

Daha evvel açıkladığımız üzere Şemsüddîn Mûsâ et-Tebrîzî, büyük ihtimalle Ebheriyye icazetini Rûkneddîn-i Sücâsî'den ve onun diğer halifesi Evhadüddîn-i Kirmânî'den almıştır. Ayrıca İbnü'l-Arabî yahut Konevî'den de Ekberîyye icazeti almıştır. Hem Hakîkî hem de Harîrîzâde'ye göre, oğlu Yûsuf İzzeddîn el-Kayserî'ye de icazet vermiştir. Şems-i Tebrîzîlerin karışmış olmaları sebebiyle anlaşılıyor ki Şemsüddîn Mûsâ et-Tebrîzî'nin icazet verdiği bir başka halifesi de İbrâhim Zâhid'dir. Bu durumda, Yûsuf İzzeddîn el-Kayserî ile İbrâhim Zâhid pirdaştır. İbrâhim Zâhid'in en meşhur halifesi, Safeviyye tarikatının pîri olan Şeyh Safiyüddîn'dir. Şeyh Safiyüddîn ise Şeyh Hâmid'in şeyhi Sadrüddîn-i Erdebîlî'nin babasıdır. Bu durumda, Yûsuf İzzeddîn el-Kayserî'yi aramız gereken çevre, İbrâhim Zâhid ile Şeyh Safiyüddîn çevresi olmalıdır.

Bu tespit, Şeyh Hâmid-i Velî'nin Erdebil Tekkesi ile olan ilişkilerinin yalnızca kendi dönemine has olmadığını, aksine bu tanışıklığın ailevi kökenlere de dayandığının güçlü bir göstergesidir. İbrâhim Zâhid'in çevresine baktığımızda, öne çıkan iki halifesinin, damadı Safiyüddîn-i Erdebîlî ile Ahî Yûsuf el-Halvetî olduğunu görmekteyiz. Bu bağlamda, aradığımız Yûsuf İzzeddîn el-Kayserî'nin, İbrâhim Zâhid'in halifesi olup Niğde Tepeviran'da bir zâviye kurmuş olan Ahî Yûsuf el-Halvetî olması kuvvetle muhtemeldir. Şeyh Safiyüddîn'in yakın çevresinde bulunan Mevlânâ el-Âbid İzzeddîn Yûsuf-ı Enderûdî'nin de Yûsuf İzzeddîn el-Kayserî olabileceği düşünülebilir. Bu iki isim arasında hem isimlerin uyumu hem de Şeyh Hâmid'in bir eserinde dedesinin isminin "Abdullah" olarak geçmesinin "el-Âbid" lakabıyla örtüşmesi dikkate değerdir.

Tüm bu ihtimallerle birlikte Şeyh Safiyüddîn'in pîrdaşı Ahî Yûsuf el-Halvetî ile Şeyh Safiyüddîn'in arkadaşı Mevlânâ el-Âbid İzzeddîn Yûsuf-ı Enderûdî'nin de aynı kişi olmaları ihtimali vardır. Nitekim bu tür kimlik örtüşmeleri, dönemin tasavvufî çevrelerinde sıkça karşılaşılan bir durumdur ve bu bağlamda her iki ismin de Yûsuf İzzeddîn el-Kayserî'yi temsil ediyor olması mümkündür. Erdebil Tekkesi, Şeyh Hâmid-i Velî'nin ailesinin üzerinde de etkisini sürdürmüştür. Bunun en önemli göstergelerinden biri, oğlu Yûsuf Hakîkî'nin dîvânında Şeyh Cüneyd-i

Erdebîlî'ye yazdığı şiiirdir. Ayrıca, Şeyh Safiyüddîn-i Erdebîlî etrafında şekillenen "Safvetü's-Safâ" eserinin Anadolu'daki ilk kısmî çevirisi, 17. yüzyılda, Şeyh Hâmid ailesinin damatlarından Seyyid Hasan Rızâyî el-Aksarâyî (d. 1599) tarafından yapılmıştır. Bu çeviride Safevî müritlerine dair bazı anekdotların yer alması, Aksaray'daki Somuncu Baba soyundan gelen şeyhlerin kontrolündeki tekkelerde, bu kişilerin teberrüken sıkça anıldığını göstermektedir.

Bilmecenin Nihai Cevabı

Özetle, Darende'de bulunan ve Somuncu Baba Şeyh Hâmid-i Velî'nin neseb şeceresi olduğu iddia edilen belge, gerçekte Şeyh Hâmid'in Tayfûriyye Silsilesi'nden bozma isimlerle oluşturulmuş, tarihi belirsiz ve nikâbet dairesi kayıtlarında yer almayan, onaysız bir belgedir.

Harîrîzâde'nin Ebheriyye Silsilesi'nde zikrettiği isimlerin, Şeyh Hâmid'in oğlu Yûsuf Hakîkî'nin şiirinde ecdâdından olduğunu belirttiği isimlerle örtüşmesi, Şeyh Hâmid'in gerçek dedesi ve dedesinin babasının kim olduğunu ortaya koymaktadır. Buna göre, Şeyh Hâmid'in dedesi Şeyh Yûsuf İzzeddîn el-Kayserî, onun babası ise Şeyh Şemsüddîn Mûsâ et-Tebrîzî'dir. Sonuç olarak, Darende Kolu tarafından sergilenen şecerede, Şeyh Hâmid'in babası Şemsüddîn Mûsâ'dan yukarısı kesinlikle doğru değildir.

Şecerenin üst kısmının yanlış olması, Şeyh Hâmid'den sonraki alt kısmının da yanlış olacağı anlamına gelmez elbette ancak Şeyh Hâmid'in Abdurrahmân-ı Erzincânî'nin kızıyla evlendiği iddiasının Darende'de öne sürülmesi, şecerenin alt kısmını da dikkatle değerlendirmemiz gerektiğini göstermektedir. Darende Kolu her ne kadar kendilerini Somuncu Baba'nın torunları olarak kabul etseler de gerçek farklı olabilir. Çünkü Erzincânî'nin iki oğlunun 1525 ve 1530 tarihli belgelerde sağ olarak geçtiği göz önüne alındığında, onun kızıyla evlenen Şeyh Hâmid'in, 1412'de vefat eden Somuncu Baba Şeyh Hâmid-i Velî olamayacağı açıktır. Dolayısıyla Darende'deki Şeyh Hâmid, seyyid olan başka bir Şeyh Hâmid olmalıdır.

Kanûnî döneminde kayınbabası Erzincânî'nin vefat etmiş olması ve

kayınbiraderlerinin de o dönemde hayatta olmaları göz önüne alındığında, Seyyid Şeyh Hâmid'in yaşadığı dönem, Kanûnî dönemiyle birlikte Yavuz dönemi, hatta II. Bayezid dönemi de olabilir. Bu bağlamda, “*Tacü't-Tevârih*” adlı eserde II. Bayezid dönemi velileri arasında zikredilen Seyyidzâde Seyyid Hamid'in de bu kişilikle bağlantılı olabileceği değerlendirilmelidir. Olasıdır ki önce Sultan Bayezidler (I. Bayezid ve II. Bayezid), bu sebeple de sonra Şeyh Hâmidler birbirleriyle karıştırılmıştır.

Darende'deki şecerenin hatalı olduğu ve Darende belgelerinde geçen Şeyh Hamid'in seyyid olan başka bir Şeyh Hamid olduğu ortaya konmuştur. Ayrıca, Seyyid Şeyh Hamid'in yaşadığı dönemin Somuncu Baba'nın dönemiyle örtüşmemesi, Darende'deki kabir iddiasını artık geçersiz kılmıştır. Somuncu Baba'nın kabrinin Aksaray'da olduğu hem tabakât eserlerinde hem de arşiv belgeleri ile diğer yazılı kaynaklarda açıkça ifade edilmiştir. Bu eserlerden en erken tarihlilerinden biri olan “*Nefahâtü'l-Üns*”, Şeyh Hâmid'in vefatından 66 yıl sonra yazılmış olup, kabrin Aksaray'da bulunduğunu belirtir.

İlk Bayrâmî-Melâmî kaynaklarından “*Mir'âtü'l-Işk*” ve ailenin damadı Rızâyî'nin eseri “*Nüzhetü'l-Ebrâr*” da aynı bilgiyi teyit eden önemli eserlerdendir. Nitekim bu eserleri takiben Evliya Çelebi de “*Seyahatnâme*”sinde Şeyh Hâmid-i Velî'nin kabrini Aksaray'da ziyaret ettiğini anlatmıştır. Kısacası Darende'deki kabir iddiasının tarihi ve belge temelli bir dayanağı bulunmadığı, somut kaynaklarla ispatlanmış olmaktadır. Kabir bilmesinin çözümünden başka dikkat çektiğimiz önemli bir diğer tespit, Somuncu Baba'nın dedesi Şemsüddîn Mûsâ et-Tebrîzî ile Mevlânâ'nın Şems-i olan Şemsüddîn Muhammed-i Tebrîzî'nin, birbirleriyle karıştırılarak tek bir kişi olarak kabul edilmesidir. Bu iddiayı, özellikle Mevlânâ ve Şems-i Tebrîzî araştırmacılarının dikkatine sunuyoruz.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

AKGÜNDÜZ Ahmed, *Arşiv Belgeleri Işığında Somuncu Baba ve Neseb-i Âlisi*, OSAV, İstanbul 2009.

ALTINOK Baki Yaşa, “Hâmid b. Musa el-Kayseri (Somuncu Baba)”, *Kayseri Ansiklopedisi*, Kayseri Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları, C. 3, Kayseri 2010.

AZAMAT Nihat, “Evhadüddîn-i Kirmânî”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, C. 11, İstanbul 1995.

BAHADİROĞLU Mustafa, “İbrâhim Zâhid-i Geylânî”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, C. 21, İstanbul 2000.

BAŞER Şahin, *Ebû Hamîd Şeyh Hamîd-i Velî*, Akın Ofset, Aksaray 1995.

BAYRAMOĞLU Fuat , *Hacı Bayram-ı Veli Yaşamı-Soyu-Vakfı*, TTK Yayınları, C. 1, Ankara 1989.

CANKURT Hasan, *Seyyid Hasan Rızâyî El-Aksarâyî Hayatı, Sanatı, Eserleri ve “Miftâhu's-Sa'Âde” Adlı Manzûm Kasîde-İ Bürde Şerhi*, Aksaray Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Kültür Yayınları, Aksaray 2015,

CEYHAN Semih, “Şems-i Tebrîzî”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, C. 38, İstanbul 2010.

ÇELEBİ Evliyâ, *Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi*, Haz. Seyit Ali Kahraman-Yücel Dağlı, Yapı Kredi Yayınları, C. 3, İstanbul 1999.

ÇİÇEK Yakup, “Tibyânü Vesâ'ilü'l-Hakâ'ik”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, C.41, İstanbul 2012.

DEMİRLİ Ekrem, “Sadreddin Konevî”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, C.35, İstanbul 2008

HAKİKÎ BABA Yusuf, *Tasavvuf Risalesi ve Metalîl-İman*, Haz. Ali Çavuşoğlu, Akçağ Yayınları, Ankara 2004.

HAKİKÎ BABA Yûsuf, *Yusuf Hakikî Baba Dîvânı*, Haz. Erdoğan Boz, Aksaray İl Özel İdaresi İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Kültür Yayınları, Ankara 2009.

HASAN RİZÂÎ EL-AKSARÂÎ, *Nüzhetü'l-Ebrâr El-Muttali' Li-Esrâri'l-Ğaffâr*, Haz. Hasan Uçar ve Mustafa Şen, Aksaray Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Kültür Yayınları, Aksaray 2017.

TURAN, Muhittin ve Muhammet H. Cankurt, "Aksaraylı Rızâyî'nin Kaleminden Safiyyüddîn-i Erdebîlî Etrafından Gelişen Kısa Bir Hikâye ya da İbni Bezzâz'ın *Safvetü's-Safâ*'sından Kısmi Çeviri", *VIII. Uluslararası Aksaray Sempozyumu (23-24 Ekim 2023) Tam Metin Kitabı*, Aksaray Üniversitesi Somuncu Baba Tarih ve Kültür Araştırmaları Merkezi Yayını, Aksaray 2024.

HOCA SÂDEDDÎN EFENDÎ, *Tâcü't-Tevârîh*, Haz. İsmet Parmaksızoğlu, Kültür Bakanlığı Yayınları, İstanbul 1979.

KARTER Abdullah Sabri, *Aksaray Dağarcığı*, Haz. Zekai Erdal-Mustafa Fırat Gül, Aksaray Üniversitesi, Aksaray 2014.

KUŞSAN, Ahmet ve Mustafa Fırat Gül, *Tabakât Eserleri ve Arşiv Belgeleri Işığında Somuncu Baba Şeyh Hamîd-i Velî Hayatı, Eserleri ve Kabri*, Çıra Akademî, İstanbul 2024.

LÂ'LÎZÂDE ABDÜLBÂKÎ, *Sergüzeşt-Aşka ve Âşıklara Dair*, Haz. Tahir Hafızalioğlu, Kaknüs Yayınları, İstanbul 2001.

MAHMUD CEMÂLEDDİN EL-HULVÎ. *Lemezât-ı Hulviyye ez Lemeât-ı Ulviyye*, Haz. Mehmet Serhan Tayşi, Semerkand Yayınları, İstanbul 2013

ÖNGÖREN Reşat, "Safeviyye", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, C.35, İstanbul 2008.

ÖZDİL Orhan, "Somuncu Baba'nın Mezarı Üzerine Bazı Tespitler", *Tarihin Peşinde Dergisi*, S.11, 2014.

SARI ABDULLAH EFENDÎ, *Gönül Meyveleri – Semerat-ül-Fuat*, Haz. Yakup Kenan Necefzâde, Neşriyat Yurdu, 1967.

TANRIKORUR Ş. Barihüda, "Şems-i Tebrîzî Zâviyesi", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, C.38, 2010.

ULUDAĞ Süleyman, "Bâyezîd-i Bistâmî", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, C.5, İstanbul 1992.

VASSÂF Osmânzâde Hüseyin, *Sefîne-i Evliyâ*, Haz. Mehmet Akkuş-Ali Yılmaz, Kitabevi Yayınları, İstanbul 2006.

YILMAZ Hasan Kâmil, *Aziz Mahmud Hüdayî Hayatı-Eserleri Tarikatı*, Erkam Yayınları, İstanbul 2016.

YILMAZ Hasan Kâmil, "XV. Asır Anadolu Mutasavvıfları Arasında Somuncu Baba'nın Yeri", *Somuncu Baba ve Es-Seyyid Osman Hulûsî Efendi Sempozyumu Tebliğleri*, Es-Seyyid Osman Hulûsî Efendi Vakfı Yayınları, Ankara 1997.